

Дискусионна среща “Справедлив ли е Зеленият преход към работещите в сектор Земеделие? Синдикатите настояват: Мисли зелено – действай умно – Хората го заслужават!”, гр. София, 25.06.2024 г.

КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ ЩЕ ДОВЕДАТ ДО НАРАСТВАНЕ НА БЕДНОСТТА У НАС

гл. ас. Зорница Спасова

Национален център по общественото здраве и анализи
Z.SpasoVA@ncpha@government.bg

Бедните са непропорционално засегнати от изменението на климата

Бедните хора са непропорционално засегнати защото:

- По-често са изложени на сътресения, свързани с климата,
- По-уязвими са на тези сътресения;
- Имат по-малко ресурси за справяне;
- Получават по-малко подкрепа от семейството, общността, финансовата система и дори мрежите за социална сигурност за предотвратяване, справяне и адаптиране.

Проблемът с бедността и климатичните промени е особено актуален за България

- Причините за това са няколко:
- нисък стандарт на живот, най-бедна страна в ЕС. Страната ни е на дъното на класацията за издръжка на живот в ЕС, според класацията на глобалната база данни Numbeo. Според нея, към средата на 2021 г., България е на 91-во място от общо 139 държави спрямо издръжката на живот;
- голям дял на бедните хора – всеки пети човек у нас е под границата на бедността (637,92 лв. на месец през 2023 г.)
- неравенството в разпределението на доходите у нас е най-високото в ЕС и се увеличава непрекъснато през последните години. Разликата между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от домакинствата е 7,3 пъти през 2022 г., при средно 5,2 пъти в ЕС.

Проблемът с бедността и климатичните промени е особено актуален за България

- Географско разположение – Югоизточна Европа е сред най-силно засегнатите от неблагоприятните последици от изменението на климата;
- сравнително голям е делът на хората, заети със земеделие, строителство, услуги и др., т.е. дейности на открито и отрасли, пряко зависещи от метеорологичното време;
- имаме най-нисък процент на климатизация на жилищата в ЕС;
- липса на политики за адаптация в здравния и социалния сектор, конкретно насочени към бедните хора като една от уязвимите групи към промените в климата.

Промените в климата няма да засегнат еднакво всички българи

- Затова към една от особено уязвимите групи – тази на бедните – е необходимо да има отделно изследване на степента на уязвимост и да се предложат мерки за адаптация, които да обхващат тази конкретна група. Такова проучване – пълно, цялостно и комплексно – не е правено досега, нито са отчетени каналите, чрез които климатичните промени ще повлияят върху материалното състояние на засегнатите.
- **Има най-малко 3 канала, чрез които въздействието на изменението на климата може да повлияе на благосъстоянието на домакинствата**, според публикуван [анализ](#) на Евро-средиземноморския център по изменение на климата, изготвен по поръчка на Европейската комисия (2023). Те са:
- **Разходен канал** – промяна на цените за здравеопазване, храна, енергия и др. и следователно потреблението;
- **Канал за активи** – унищожаване на активи или намаляване на стойността им, но също и чрез забавяне на натрупването на капитал;
- **Производителен канал** – промяна на производителността на труда и възнаграждението на домакинството.

Макроикономически анализ на Националната стратегия за адаптация към изменението на климата (2019)

- В него се казва, че **«Много е вероятно промените в климата да доведат до нарастване на бедността в България»**
- „При всички сценарии за изменението на климата се **наблюдава увеличение на реалните цени в цялата икономика**”, което вероятно ще доведе до значително намаляване на реалните доходи и до увеличаване на бедността за домакинствата, които харчат голяма част от дохода си за тези стоки, чиято цена се е увеличила значително. **Доходите също ще се променят** – приходите както от квалифициран, така и от неквалифициран труд се очаква да намалее при всички анализирани сценарии. **“Следователно се очаква повече хора да паднат под линията на бедността** заради комбинирания ефект от покачващите се реални цени и намаляващите приходи от труда.“.

Къде е внедрена социалната политика в политиките за смекчаване и адаптация към изменението на климата?

- Механизма за справедлив преход, Социалния фонд за климата и Европейския фонд за приспособяване към глобализацията за съкратени работници. Те касаят основно защита на уязвимите групи работещи, засегнати при прехода към зелена икономика, както и енергийно бедните домакинства – т.е. засягат основно предприемането на действия по смекчаване на изменението на климата.
- **В националните политики за адаптация към промените в климата въпросът за уязвимостта на бедните и вземането на мерки за защитата им не фигурира.** Националната стратегия за адаптация, приета през 2019 г., е с хоризонт 2030 г. и в бъдеще подобни инструменти биха могли да бъдат допълнени.

Какво е равнището на бедност в България?

- В България линията на бедност се определя като 60% от нивото на медианния доход. Медианният доход представлява ниво на дохода в едно общество, което разделя лицата или домакинствата в него на две равни части – половината получават по-висок доход, а другата половина – по-нисък. Медианният доход е различно понятие от средния доход.
- **Линията на бедност общо за страната е 637,92 лв. средномесечно на лице от домакинство – под прага на бедността са 1,33 млн. лица, или 20,6% от населението по данни на НСИ за 2023 г.**
- Линията на бедност е различна за отделните области, като най-висока е за област София-град – 990,42 лв. месечно за едно лице, а най-ниска в Монтана – 446,25 лв. и Видин – 465,66 лв. месечно.

Оценка на бедността по области

Източник: Картографиране на бедността в България, 2018

Повишаващите се средни температури и зачестяващите екстремни метеорологични явления засягат повече бедното население у нас

- Бедните по-често упражняват дейности на открито, излагайки се пряко на метеорологичните опасности като горещи вълни, бури, наводнения, силен вятър, интензивна слънчева радиация и т.н., които зачестяват с изменението на климата.
- Изчислено е, че при липса на мерки за адаптация към изменението на климата производителността на труда на открито може да намалее с 10 – 15% до края на века в България. Това засяга стотици хиляди работещи у нас.
- Макар заради промените след 10 ноември 1989 г. броят на заетите в земеделието например да спадна неколkokратно, **все още внушителните над 185 000 души работят в сектор селско, горско и рибно стопанство** (по данни на НСИ за 2022 г.). Заетите в добивната промишленост през тази година са 25,2 хил. души, а в сектор строителство – 252.1 хил. души.

Климатичните промени и заетите в сектор земеделие в България

- Селскостопанският сектор генерира около 5% от общата брутна добавена стойност на страната и осигурява заетост на 5,8% от работната сила (втората по-висока степен в ЕС). По данни на НСИ за 2022 г. в сектор селско, горско и рибно стопанство работят 185 000 души.
- Области с най-висок дял на селското стопанство – Силистра – 23%, Видин – 18%, Монтана, Разград, Добрич – 16%, Кърджали – 15%, Търговище – 14%, Шумен и Ямбол – 13%.
- Областите, в които селското стопанство заема над 10% в добавената стойност, се нареждат на дъното по богатство – имат най-нисък БВП на човек от населението.

Климатични промени и сектор земеделие

- До края на този век се прогнозират температурни увеличения от 2°C до 5°C и значителни промени в режима на валежите.
- Сценариите за климатичните промени за България показват повишена честота на неблагоприятни климатични събития, като по-дълги засушавания, горещи вълни, интензивни валежи и наводнения.
- Секторът на селското стопанство е силно уязвим от въздействието на изменението на климата като източник на храна, стълб за икономически растеж, доставчик на екосистемни услуги и на поминък за селското население.

Рискът от въздействието на изменението на климата обаче не е равномерно разпределен териториално

- Регионите се различават по вероятността от негативни последици от сушите и наводненията, както и по отношение на уязвимостта си и на устойчивостта и адаптивния капацитет на населението към изменението на климата.
- Налице са значителни различия в устойчивостта и адаптивния капацитет между: а) големите комерсиални стопанства, които са икономически уязвими от въздействието на сушата и наводненията върху добивите на култури и печалбите на стопанствата, но имат по-големи ресурси да инвестират в мерки за адаптиране, и б) дребни земеделци, които практикуват земеделие като полупазарни стопанства и които са социално и икономически уязвими от неблагоприятни климатични събития, но са с по-голяма вътрешна устойчивост поради по-разнообразното им производство, по-силните социални взаимоотношения и диверсификацията на доходите в стопанствата.

Най-силно негативно влияние в бъдеще ще оказват горещите вълни

- Пряко отражение върху човешкото здраве
- Компрометирани или по-ниски реколти
- Повече пожари
- Намаляване запасите на вода
- Повреди по транспортната инфраструктура и щети за транспорта,
- Повече пътнотранспортни произшествия,
- Увеличение на престъпленията срещу личността и т.н.

Горещите вълни засягат непропорционално хората с ниски доходи поради липсата на средства за климатизация, защото те по-често работят на открито, използват стари неклиматизирани автомобили или не разполагат с автомобили и по-често се придвижват пеша или разчитат на обществен транспорт, който не винаги е климатизиран, и т.н.

Лятна енергийна бедност

- Лятна енергийна бедност - невъзможността да поддържаме домовете си комфортно хладни през лятото
- Около 19% от домакинствата в ЕС декларират, че не им е комфортно хладно през лятото (по данни на Евростат). Климатизиците към момента са най-ефективното, макар и енергоемко решение при гореща вълна.
- **В България делът на домакинствата, разполагащи с климатик в дома, е 46% - най-ниското ниво в ЕС**
- **70% от хората с ниски доходи нямат климатик в домовете си** (по данни на НСИ).
- Особено уязвими ще бъдат т.нар. „градски бедни“, които често живеят в панелни комплекси, където зеленината е малко и има градски топлинен остров.
- По средства от Плана за възстановяване за България не се предвижда закупуване на климатизици.

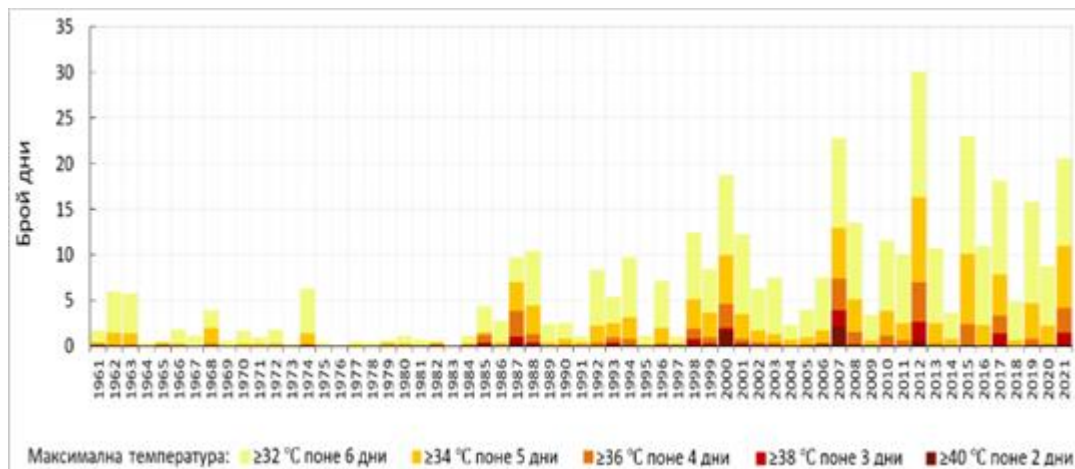

- Сривове по енергопреносната мрежа при свръхпотребление при гореща вълна
- При по-стара инсталация в дома също така е възможно ограничение в поставянето на енергоемки уреди
- Висока цена на електричеството, което може да накара потребителите да се въздържат от употреба на електроуреди заради високите сметки, което отново да ги постави в риск при гореща вълна.
- Очаква се увеличение на потреблението на електроенергия с 10,7% при сценарий на затопляне с 4°C.

- От Института за икономически изследвания при БАН са препоръчали механизмът за целева помощ да разшири обхвата си, като един от вариантите е тя да не важи само за отоплителния сезон, но и за **летния сезон, защото с климатичните промени вече има все по-голяма нужда от охлаждане.**

Ръст на горещите вълни в България в периода 1930 – 2022 г. Източник: НИМХ

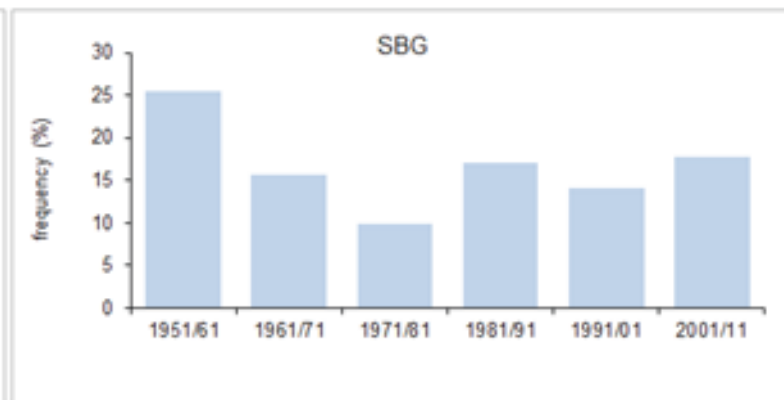
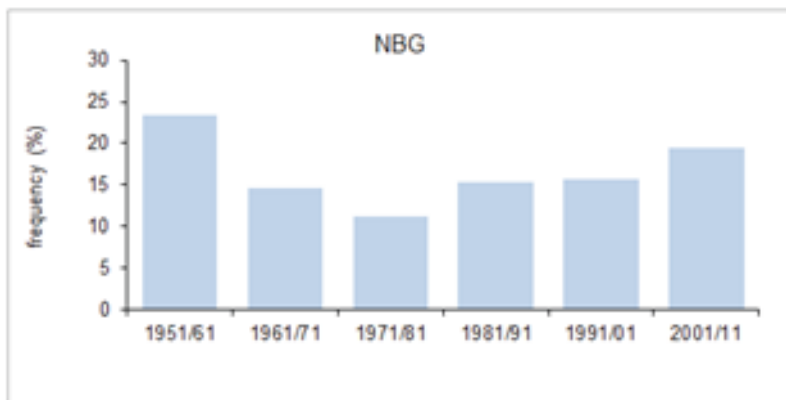

- У нас не е разработен „План за защита здравето на населението при горещи вълни“
- Контролът по спазването на хигиенните норми на работното място се осъществява от Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, като работата при оранжев и червен код се прекратява. Оранжев код обаче у нас се издава едва при 38°C, което е доста сериозно топлинно натоварване.

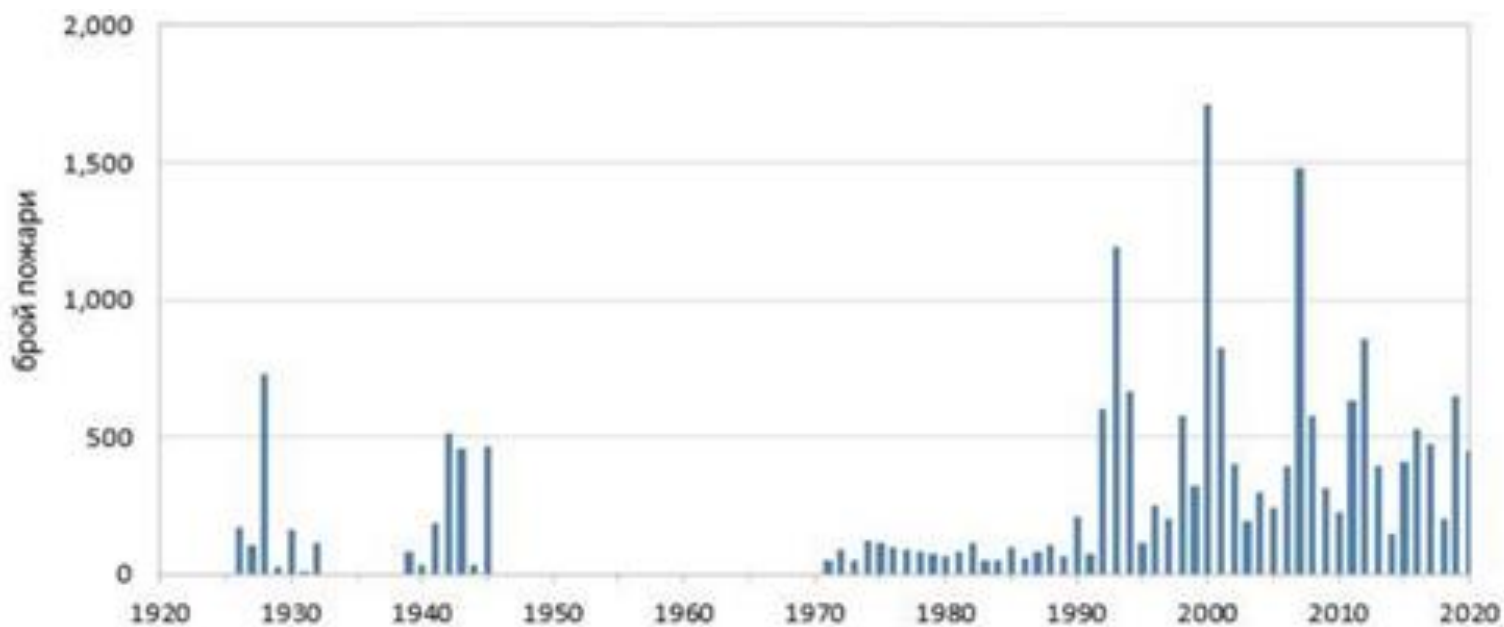
Студени вълни

- Студените вълни, поради особеностите при промяната на атмосферната циркулация, не намаляват своята честота, въпреки че зимите като цяло стават по-меки. Особено уязвими са енергийно и транспортно бедните, хората, работещи на открито, бездомните хора.

Разпределение на студените вълни по декади през периода 1952 – 2011 г. (вляво – честота за Северна България, вдясно – за Южна България). Източник: Малчева К., 2017.

- Увеличават се и другите екстремни метеорологични явления като гръмотевичните бури, засушаванията, наводненията, пожарите, към които отново бедните са по-уязвими.

Брой регистрирани горски пожари в България.

Цените на храните ще растат под влияние на по-неблагоприятните климатични условия в земеделието

- Инфлацията при храните, дължаща се на промените в климата, ще бъде 3% годишно до 2035 г.
- В Източния ЕС най-бедните изпитват най-голям ръст на разходите за храна. **Българите дават най-голям дял от месечния си доход за храна, в сравнение с останалите европейци (34,9% при 21,2% средно в Европа).**
- При хората под границата на бедността у нас този процент е по-висок.
- С повишението на температурите при бедните домакинства дори се установява спад на разходите за храна, който вероятно се дължи на пренареждане на избора на потребление след повишаването на цените на храните предвид ограничените ресурси на бедното домакинство или на промяна в диетата към по-евтина (и нездравословна) храна.

Застраховането срещу климатични рискове все още е на много ниско равнище в България

- Очаква се с изменението на климата застрахователните полици да се оскъпят поради повишения риск.
- При сценарий на силно изменение на климата ще има увеличение с 10,4% на застрахователните разходи в ЕС.
- Бедните домакинства обаче намаляват своите застрахователни разходи при климатични бедствия поради ограничените доходи, тласкащи домакинството да отклонява разходи за стоки от първа необходимост за сметка на защита от по-далечни бъдещи опасности.

Осъзнават ли по-бедните уязвимото си положение във време на изменящ се климат?

- По-бедните хора често не са добре осведомени за рисковете, които крие изменението на климата лично за тях.
- От една страна, това се обяснява с липсата на достъпна информация, но и в по-ниската степен на образованост.
- Фокусът върху икономическото оцеляване и по-голямата ежедневна заетост и липса на свободно време може да бъде причина за negliжиране на проблем, който се очаква в неопределено бъдеще.

Проблемът е комплексен

- В решаването на проблема следва да бъдат включени различни заинтересовани институции – напр. занимаващи се с въпросите на пола, неправителствени организации, министерство на труда и социалната политика, на икономиката, на здравеопазването и т.н.
- Като се има предвид връзката между здравето, енергията и храненето, която неблагоприятните въздействия на изменението на климата засягат едновременно и което води до комбинирани неблагоприятни резултати за домакинствата, хоризонталната интеграция на политиките се очаква да доведе до по-ефективни резултати.

***БЛАГОДАРЯ ЗА
ВНИМАНИЕТО!***

<http://www.ncpha.government.bg>

Бул. "Акад. Иван Гешов" 15
1431 София
България